

BALÁZS GÉZA

Minimálmagyar

Hozzánk nincs bekötte az internet. Az elmúlt nyáron már megrendeltem, de a szolgáltató három hónap után azt nyilatkozta, hogy ahol lakom, ott nincs fejlesztés. Így maradok i. e, azaz internet előtti korban. Tolltárokon (pendrive) hordom-viszem az adatokat, többnyire írásokat és persze képeket. Legutóbb egy különleges tolltár került a birtokomba. Csatlakoztattam az otthoni számítógéphez, és furcsa oldalak nyíltak meg.

Bizonyára hallották már, hogy létezik alternatív internet. Ezen olyan anyagok is megtalálhatók, amelyek az első, a nyilvánosságna szánt interneten nem. Nem tudom, hogy pontosan kik készítik, és kiknek, de úgy tűnik, hogy nagyon exkluzív kör használhatja. „Alternetnek” neveztem el. Amikor a különleges tolltár jóvoltából rácsatlakoztam, rögtön bóklászni kezdtem rajta. A magyar nyelvvel kapcsolatban kerestem adatokat.

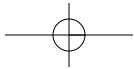
Fontos tapasztalatokat gyűjtöttem, ezeket osztom meg Önökkel. Sajnos az alternet érzékeli, ha illetéktelen kapcsolódik rá, ezért rövid időn belül „kidobott”, és helyén megjelent a *magyarország.hu* honlap, amely személy szerint megszólított, s arra buzdított, hogy bátran intézzem állampolgári ügyeimet ott, legközelebb helyesebben töltsen ki a személyijövedelemadó-bevallásomat, több időt töltsen a munkahelyemen, járjak rendszeresen templomba, s nyugodtan tegyem föl kérdéseimet, írjam meg problémáimat, akár név nélkül is.

Azóta az alternet elérhetetlenné vált. Ezért most röviden összefoglalom a körülbelül egyórás kalandozásom lényegét.

Az első, ami meglepett, hogy az alterneten nincs jelen idejű „magyar nyelv”, a magyar nyelv csak történelmi visszatekintésben létezik. A jelenben csak „a nyelv” van. Olvastam olyan indoklást, hogy „a nyelvek károsak, mert káoszt okoznak”, „csak egyetlen helyes nyelv van”. Történelmi okokból ugyan beszélhetünk „nyelvekről”, de a cél a helyes nyelvfejlődés kialakítása az egyszerűség, a hasznosság követelményei szerint.

A magyar nyelvvel kapcsolatos lesújtó véleményeket már az alternet előtti időben megírták. Ide tartozik az, hogy a magyar elszigetelt nyelv (valamiféle zárvány), kevesen beszélik, nem nagyon alkalmas a fordításra, túl sok benne a szókép, a szólás, a közmondás, fölöslegesen burjánzik a szókincse, a nagy történelmi múlt teherként rakódik rá. Túl sok az árnyalat, az átvitt jelentés. Nem anyanyelvűek számára szinte megtanulhatatlan.

Már az alternet előtti időben elkezdődött az innen nézve „naív” magyar nyelvkritika, amelynek a lényege az volt, hogy hagyni kell az idegen szavak meghono-

sodását, hiszen ezek gazdagítják a nyelvet, a fordítások megkönnyítése végett engedni kell a magyar nyelv „indoeuropaizálódását”, nem kell állandóan fölvetni azt, hogy „romlik a nyelv”, nem kell foglalkozni a durvuló nyelvhasználatával, hiszen az nem is nyelvi kérdés, ráadásul a durvaság az egyik legalapvetőbb nyelvi funkció (wazzeg). Már az őszember is durva volt.

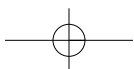
Nagyon helyes (bár naiv) az a törekvés, hogy a szavak végén meglevő elemeket ne kelljen ismételní – a jelenséget automatikus ragozásnak nevezték el: Elmegek *kenyér* (kenyérér’), Vettem a boltban *sajt* (sajtot), Kiragasztom a *plakát* (plakátot), *Kert* (kertet) ásunk, hozz magaddal *kapát* és *lapát* (lapátot). És igen helyes a sok rövidítés is: *távkapcs*, *hmcs*, *furi*, *salí*, *krizi*, *temcsi*, *zsepi*, *üzirözi*, *sajtis melegszeni* (távkapcsoló, helyi menő csávó, furcsa, saláta, krizantém, temető, zsebkendő, üzetrögztítő, sajtos melegszendvics). Mondatformában: *Köszcsi puszczi baszczi...*

A „naiv” magyar nyelvkritika igen ügyes módon a nyelvtudomány, az Akadémia köntösében jelentkezett, tudományosan érvelt, és igyekezett a nyelvművelést sarlatánságnak feltüntetni.

A naiv nyelvkritikát mára fölváltotta a tervezett nyelvkritika. Azonban ennek a módszere minden érzelmeiktől mentes, célja kizárólag gyakorlati. A magyarnak nevezett „nyelvfeleség” nagyon régi, sajnos több ezer éves. Eljárt fölötté az idő, nem felel meg a jelenkori elvárásoknak. Szóbokrai régi, ködös időkbe világítanak, furcsa asszociációkat keltenek. Ma már meghaladottak az ezer évvel ezelőtti ügyek, különösen akkor, amikor a gyerek már a *Toldit* sem érti. Illetve, talán értené, de minek. Mi haszna lenne belőle? (Ez az internetről átvett bejegyzés körülbelül a 2000-es évek elejéről való, és jól szolgálja a tudatos nyelvkritika ügyét.) És miért kellene húsz rokon értelmű szót ismerni olyan alapfogalmakra, mint a rossz, a jó, a gonosz, a kedves? Megteszi egy is. Mondjuk azt, hogy *durva*. Vagy azt, hogy: *tökjó*. Mindig a jelenre, a használhatóságra kell koncentrálni. Arra, hogy az információ átmenjen. És a fejlődésre. A konvergenciára. A munkahelyteremtésre. A GDP és a fogyasztás növekedésére. (Ezek is az internetről átvett bejegyzések, körülbelül a 2000-es évek elejéről.)

A tervezett nyelvkritikát az e célból létrehozott nyelvtanács (ha jól jegyeztem meg) valósítja meg. Ennek az intézménynek az a feladata, hogy megtisztítsa a magyar nyelvet minden sallangtól, és alkalmassá tegye az egyszerű, XXI. századi kommunikációra. (Ezen a helyen nagyon sok feladat volt leírva, csak néhányra emlékszem.)

Bár nem ez a legfontosabb, de ez jut eszembe legelőször: például súlyos kritika érte a mellékneveket. Minek annyi melléknév egyetlen jelentésre? Tette fel a szónoki kérdést az egyik tanácsstag. Hiszen már a *melléknév* terminus is jelzi, hogy mellékes. Miért kellene a jövő iskolásainak megtanítani azt, hogy abszurd, hihetetlen, irreális, kiagyalt, fantázia szülte, költött, képzeletbeli, meghökkentő, elképesztő, groteszk stb., amikor egyetlen szóval kifejezhetjük ezt: *fantasztikus*. Példamondatok is voltak rá: Ma *fantasztikus* napom volt. Ez a film egyszerűen *fantasztikus*! (Nem sci-fire gondolnak ilyenkor.) *Fantasztikus* vagy az ágyban. A melléknevek jórészt elhagyhatók a beszédben.

De nemcsak a melléknevek, hanem az igék és a főnevek között is van sok felesleges, mellékes. Keresni kell olyan igéket, amelyek sok másikat pótolhatnak. Ilyen például a *van*. Nagyon régen még azt tanították a gyerekeknek, hogy a létigét ne használják túl sokszor, hanem színesítsék a stílusukat. De mire való a színesítés? Hiszen már egyre kevesebben értik az árnyalatokat. Legyen minden *van!* Ugyanilyen jól használható ige a *csinál* is. A XX. század végén az erdélyi magyarok (itt hosszas magyarázat következik az erdélyi magyarokról), szóval az erdélyi magyarok még azt mondták, a magyar ember csak egyetlenegy dolgot csinál... Azóta – szerencsére – megnőtt a *csinál* ige jelentéstartományja: ételt, házat, színházat, előadást, bevásárlást, jó arcot csinál. Tegyük próbára magukat, hogy az ember szinte mindent tud csinálni – érvelt az egyik tanácstag.

A névelők és a kötőszók nem érdekesek, hiszen használatuk hiányában még érthető a mondanivaló. A módosítószók viszont nagyon fontosak, mert sok lehetőséget adnak az értelmezésre (*csupán, esetleg, talán, alig*).

A közönségnek leginkább az fog feltűnni, hogy lesznek igék, amelyek mostantól mindent jelenthetnek. Használjunk tehát sok fölösleges szó helyett egyet vagy legalábbis jóval kevesebbet, mint eddig! Ezért a tanács programot indított a „fordított szinonimaszótárra”. Vagyis készüljön egy olyan szótár, amelyben ábécérendben megtalálhatók a magyar nyelv régi, részletdús szavai, és ezek mellé kerüljön oda az őket helyettesítő összefoglaló fogalom: *fantasztikus, tökjó, kurvajó, buli, do-log, fejlődés, csinál, eszközöl, vág(ja), ilyen, olyan* stb.

A szótárprogram egyéb *érdekes* (ez a szó is szerepelt a gyakran használandó szavak listáján) javaslati közül egyet különösen megjegyeztem. Ez volt a „minimálmagyar”. A minimálmagyar szótárnak a gyermeknevelésben lehet döntő szerepe. A történelem azt mutatja, hogy az ember igen kicsiny szókinccsel képes boldogulni. A gyerekeknek elég minimális szókinccset megtanítani; ezt ajánlják a szülőknek, ezt kell megkövetelni a pedagógusoktól és a médiától. A minimálmagyart úgy alkották meg, hogy nagyon hasonlítson más idegen nyelvekre (elsősorban indoeurópai nyelvekre). Amennyiben mindenki elsajátítja a minimálmagyart, úgy más népek minimáljaival is megfelelően tud értekezni. A minimálmagyar felé tett előnyös lépés ilyen mondatok alkotása: „A boyok és a girlők dance-elnek a discóban”, „Az autót reparálják a service-ben”. Illetve: „Moppold fel a lobby-t a meeting előtt”. A program foglalkozik azzal is, hogy a szavakat lehetőség szerint idegen módon ejtsék és írják, mert akkor jobban látszik nemzetközi jellegük.

A tanács javaslatot fogalmazott meg bizonyos szófajok gyakoribb használatára vonatkozóan. A szakértők megállapítása szerint a névmások szerepe nő, hiszen a névmások számos névszót helyettesíthetnek: *én, te, ő, ilyen, olyan, annyi*. Nevében is benne van: *név-más*, vagyis más név helyett áll, tehát nagyon sok nehezen megjegyezhető szót tudnak helyettesíteni. Mennyivel egyszerűbb, ha például névmásokkal tanítjuk a gyereket. Lássunk egy példát: „A kakasnak szép vörös taréja van.” Ez névmásokkal sokkal egyszerűbb: „Annak ott olyan a valamije.” Teljesen fölösleges, pedagógiailag haszontalan olyan kérdésekkel foglalkozni, hogy *kakas* vagy *tyúk, taraj* vagy *taréj*, s elég lényegtelen kérdés is a mai világban az, hogy *szép* vagy *vörös*.

Az indulat- vagy mondatszók használata ugyancsak üdvös, hiszen már az ősember is használt efféléket, és ezekkel teljes életet élt: *ej, jaj, haj, huj, csitt, nesze, puff*. A nyelvtanács megfontolásra ajánlja a blabla és a hadarás tanulmányozását.

A feladat (ez a szó is szerepelt a preferálandó szavak listáján) megoldását (ezt is) több lépcsőben kívánják végrehajtani. A programban (preferálandó!) olyasmii szerepel, hogy először az írók kezdjenek el úgy írni, ahogy az átlagember beszél, esetleg úgy, ahogy soha senki nem beszél. (Átlagemberen olyanokat értenek, akinek a napi aktív szókészlete az 500–1000 szót nem haladja meg.) Az írók (és persze a költők) új nyelvi stílust hozzanak létre. Ennek nyelvtani alapja a mondat-szerkezet felbontása. Általában elvárható, hogy a nyelvvel foglalkozók kritikusabban álljanak a nyelvhez. A nyelv segítségével nem lehet mindent kifejezni, amit ki lehet, az föltehetően hamis, ezért jobb leszokni a pontoskodó nyelvhasználatról, és el kell oszlatni a beszédbe vetett viszonylag makacs hitet.

Komoly (preferálandó szó) feladat hárul a médiára. A XX. századig az embereket nagyon nehéz volt egy akolba terelni, bármiről is sikeresen meggyőzni. Szerencsére a média, azon belül leginkább az igen üdvös (a minimálmagyar szerint inkább: praktikus) televízió minden erőszak nélkül, pusztán a „boldogságteóriára” építve megteremtette az emberek világnézetének, gondolkodásának egységét, s ennek néhány évtizeden belül a nyelvekben is meglett az eredménye. A média segítségével hallatlanul gyorsan lehet új szavakat, kifejezéseket, nyelvi divatokat, közhelyeket elterjeszteni (pl. *celeb, gáz, zsír*). A média *ilyen* (névmás!) szerepére a jövőben is szükség van. Szerencsénkre a minden szempontból demokratikus és persze tökéletesen átlátható internet ugyancsak a „boldogságteórára” építve még magasabb szinten képes a nyelvet, a nyelveket homogenizálni (a minimálmagyar szerint ide inkább azt kell írni: fejleszteni, esetleg továbbfejleszteni).

A nyelvtanács szerint vannak további feladatok. A hivatalok először igen bonyolult nyelvezetű levelekkel bombázzák az állampolgárokat, s ezzel mutassák meg (a minimálmagyar szerint: reprezentálják), hogy a nyelv szerepe nem a megértés (megérthetőség), csupán a lehetséges megértés (használhatóság), illetve: a dolgok körülírása, „megközelíthetősége” („kifejezhetősége”). Különösen alkalmasak erre a feladatra a közüzemi számlák, a biztosítási és befektetési szerződések tájékoztató szövegei. Amikor az emberek már elvesztették hitelüket ezekben a szövegekben, maguktól ráébrednek a minimálnyelv szükségszerűségére, és ujjongva fogják követelni, majd pedig elsajátítani és használni.

Ugyanezt a cél szolgálhatja a legfelsőbb döntéshozó szerv (sokféleképpen nevezik: parlament, knesszet, дума, hurál, mi mondjuk azt, hogy MI, azaz mechanikus intelligencia) nyelvi programja, amelynek keretében (preferálandó névutó!) üzemi módon, előírások szerint gyártsanak olyan törvényeket, rendeleteket egyéb szabályokat, amelyekből lehetőség szerint a jogászok se legyenek képesek kihüvelyezni (ezt a szót nem kéne használni) a lényegét, s ennek következtében az állampolgár igen gyorsul leszokik az ilyen szövegek tanulmányozásáról.

A minimálnyelv alapozását segítheti még az ún. politikai korrektség bevezetése is. A lényeg, hogy semmi sem mondható úgy, ahogy azt szokták, hiszen a szavak

mögött ordas indulatok vannak, ezeket el kell fojtani. A *részeg* legyen alkohol-problémákkal küszködő egyén, a *prostituált* befektetési tanácsadó, a konkrét *István* nevű emberre mondják azt, olyan ember, mint akit Istvánnak szoktak nevezni. A „korrektségnek” oda kell vezetni, hogy senki ne merje néven nevezni a kutyát (horribile dictu: *Bodri*, brrr), hanem csak annyit mondjon, ez egy kutya, illetve inkább: mozgó állat, amely kutyának tűnik. Akik nem tartják be az előírásokat, azokat meg kell büntetni. Először csak pénzbüntetéssel kell sújtani őket, később következhet a felfüggesztett és a tényleges börtön. Ez a mozgalom elvezet oda, hogy az emberek jobban meggondolják, hogy egyáltalán szóra nyissák a szájukat.

Az olyan naiv kezdeményezéseket, mint például a helyesírás támadása, a nyelvtanács nem tartja okos dolognak. A helyesírást önmagától elintézi az internet, amely tehát mind a köznyelvet, mind pedig a beszélt nyelvet olyan szubkulturális egységekre bontja, amelyet előbb csak a beavatottak, később pedig már ők sem értenek, így maguktól fognak rákapni előbb a magyolra (magyar és angol keveréknél), majd a minimálra.

A naiv kezdeményezések közül vannak olyanok, amelyek a célt megfelelően szolgálják. Arra gondolunk, hogy a helyesírási törvények folyamatos kritikája segítheti céljainkat. Sőt, javasolhatjuk, hogy a „mértékadónak” nevezett személyek írjanak antihelyesírásban. Bár apróság, de jónak ítéltető meg az is, hogy a régi magyar nyelvvel kapcsolatos divatos szlogent, vagyis azt, hogy „Nyelvében él a nemzet” kritika alá. Mi az, hogy csak nyelvében? Mi az, hogy a nemzet? Mi az, hogy él? Mi az, hogy *a...*? Nagyon helyes az olyan kritika, amelynek címe: „Mijében él a mi?” Tényleg, honnan vették ezt a badarságot? Nem csak nyelvében él..., a nemzet definiálhatatlan, meg egyébként is. Annak a hajtogatása is helyes, hogy „magyar nyelv nincs is”, „a nyelv” van, ennek csak lényegtelen tulajdonsága, hogy hol, mihez kötődik.

A nyelvromlás tarthatatlanságát a nyelvészeknek nevezett részleg már megcáfolta, nem kell vele foglalkozni többet.

Az viszont nagyon fontos, hogy a programot üdvözölnie kell az értelmiségnek, különösen a nyelvészeknek és íróknak nevezett részlegüknek, esetleg kritikusoknak, néhány sokat szereplő embernek. A többi magától megy: a programot előbb átveszik a sznobok, majd a közösségeik, végül pedig az egész nép. A program sikeres végrehajtása oda fog vezetni, hogy a minimálmagyar, majd pedig a jelző nélküli minimál a XXI. század végére széles körben elterjed, a régi magyar és más nyelv csak senki által nem olvasott írásokban (könyveknek is nevezik a régi szoftvert) lesz elérhető. Az új társadalom sokszorosan demokratikus, célunk szerint ultrademokratikus, ezért a régi szövegek továbbra is elérhetőek lesznek, de föltehetőleg senkit sem fognak érdekelni, hiszen olyan erőfeszítés kellene a megértésükhöz, amelyre egy emberi élet kevés.

Záradék: A szöveg terjesztését az alternet megtiltja a szerzőként jelzett egyénnek és a kiadóként jegyzett részlegnek.